

TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİ: 2002-2008 DÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehmet Hüseyin BİLGİN* Fikret KARTAL**

ÖZET

Türkiye'de son dönemde para politikasını şekillendiren ve 2002 yılından sonra örtük, 2006 yılından itibaren ise açık şekilde uygulanan enflasyon hedeflemesi stratejisi, ekonomi ve bankacılık sektörü üzerinde bazı etkiler yaratmıştır. Bu çalışmada; 2002-2008 dönemi için enflasyon hedeflemesi stratejisi sürecinde ulaşılan görece düşük enflasyon ortamında Türk bankacılık sektörü kredilerinde yaşanan değişim incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon Hedeflemesi, Düşük Enflasyon Ortamı, Bankacılık Sektörü, Banka Kredileri

Abstract

After putting into practice implicit inflation targeting regime from 2002, Turkey adopted an explicit inflation targeting regime starting in January 2006. This implementation, of course, caused certain effects on the economy and the banking sector. This paper

* Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi, E-mail: mhbilgin@khas.edu.tr

** Dr., Birleşik Fon Bankası A.Ş. Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı,
E-mail: Fkartal@fonbank.com.tr

aims to investigate these effects. Within this context, the main purpose of this paper is to analyze the transformation of the credit of the banking sector in the inflation targeting environment in Turkey for the period 2002-2008.

Key words: Inflation, inflation targeting, Turkish banking sector, credit of the banking sector.

Giriş

TCMB, ticaret ve yatırım bankaları, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, tüketici finansman şirketleri, sigorta şirketleri, menkul kıymet işlemleri yapan kuruluşlar ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarının dâhil olduğu Türk finans sektörünün aktif büyüklüğü 2002 yılında 314,1 milyar TL düzeyinden, 2008 yılı sonu itibariyle 947,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankaları da dâhil olmak üzere bankacılık sektörü, finans sektörünün yüzde 77,3'ünü oluşturmaktadır. Finans kesimi içinde yer alan TCMB aktifleri dışarıda tutulduğunda ise bankacılık sektörünün finans sektöründeki payı yüzde 87,8'e ulaşmaktadır (BDDK, 2008-2009). Bu oranlar, bankacılık sektörünün ekonomi ve mali kesim için taşıdığı önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi, varlık ve yükümlülüklerinin ağırlıklı kısmı parasal değerlerden oluştuğu için bankacılık sektörü enflasyona karşı son derece hassastır. Bu çerçevede, Türkiye'de 2002 yılından sonra örtük, 2006 yılından itibaren ise açık şekilde uygulanan enflasyon hedeflemesi stratejisinin, bankacılık sektörü üzerinde önemli etkiler doğurduğu söylenebilir. Uzun yıllar yüksek enflasyon ortamında faaliyet gösteren Türk bankacılık sektörünün 2002 yılından sonraki düşük enflasyon ortamında nasıl bir gelişme gösterdiğinin incelenmesinin ilginç bulgular ortaya koyacağına inanılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, bankacılık sektörünün 2002 yılı sonrasında örtük ve açık şekilde uygulanan enflasyon hedeflemesi stratejisi döneminde yaşadığı dönüşümü kredi odaklı olarak incelemektir. Bu amaçla, çalışmada; enflasyon ve kredi ilişkisi incelenmekte, daha sonra ise 2002-2008 döneminde Türkiye'de enflasyon ve kredilerin seyri ve ilişkisi, değişik değişkenler bazında analiz edilmektedir. Çalışmanın sonunda ise sonuçlar tartışılmaktadır.

1. Enflasyon ve Krediler

Paranın değerinde zaman içinde meydana gelen hareketler, bankaların aktif ve pasifinin döviz kuru, faiz oranı ve vade yapısı açısından sahip olduğu farklılıklar ve taşıdıkları pozisyonları doğrudan etkilemektedir. Enflasyonun yol açtığı paranın değerinde ya da satın alma gücündeki dalgalanmalara hassas olan bankacılık sektörünün kullandığı finansal araçlar ve varlıklar, enflasyonist ortamda hızlı bir değişim gösterebilmektedir. Bir itibar müessesesi olarak nitelendirilen bankalar, sahip oldukları özkaynaklar ile güven oluştururken, enflasyon özkaynakların erimesine neden olabilmektedir.

Arslan ve Yapraklı (2008) tarafından yapılan ve 1983-2007 dönemini kapsayan ve banka kredileri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmanın sonuçlarına göre; uzun dönemde enflasyonun banka kredilerini olumsuz etkilediği ve banka kredilerindeki artışın ise enflasyonu pozitif etkilediği ortaya konulmuştur. İncelenen dönemde ÜFE'deki yüzde 1'lik artışın banka kredilerini yüzde 0.37 oranında azalttığı ve banka kredilerindeki yüzde 1'lik artışın ÜFE'yi yüzde 0.35 oranında artırdığı tespit edilmiştir (Arslan ve Yapraklı, 2008:100).

Bu sonuç, banka kredilerindeki azalmanın iç talebi ve fiyat artışını yavaşlattığını, enflasyondaki artışın da kredi hacmini daralttığını göstermektedir. Bankacılık sektörünün kredi ve sorunlu kredi hacmini etkileyen diğer bir nokta ise enflasyonun büyümeye olan etkisidir. Artan (2008) tarafından yapılan ve 1987-2003 dönemini kapsayan araştırmada, Türkiye'de enflasyon ve enflasyon belirsizliğinin uzun dönemde büyümeye etkisi analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; enflasyon oranlarındaki yüzde 1'lik artış, büyümeyi yüzde 0.56 ve enflasyon belirsizliğindeki yüzde 1'lik bir artış ise büyümeyi yüzde 3.95 oranında azaltmaktadır (Artan, 2008: 134-135).

Kaya (2005) ise yüksek enflasyon ortamında bankacılık sektörünü incelemiştir. Söz konusu çalışmanın sonuçlarına göre; yüksek enflasyon koşullarında menkul kıymetlerin kredilere kıyasla önceliğinin ve payının artmasından dolayı aracılık faaliyetlerinin görece önemi azalabilmekte ve kar payı yükselebilmektedir. Ayrıca, nakitte kalmanın maliyetinin ve dolarizasyonun arttığı bu ortamda, belirsizlik

ve kısa vadeli bakış açısı, bankaların uzun vadeli kaynak bulmasını güçleştirmektedir. Diğer yandan, menkul değerlerden elde edilen yüksek faiz gelirleri, sektörde rekabetin gelişmesini engellerken, alternatif bankacılık ürünlerinin geliştirilmesi konusunda isteksizliğe neden olmaktadır (Kaya, 2005:1-2).

Aynı çalışmada (Kaya, 2005), enflasyonun düşüşüne paralel olarak gerileyen nominal faiz oranlarının bankaların kamu kağıtlarından elde ettikleri faiz gelirini azalttığı, belirsizliklerin de azalmasıyla birlikte kısa vadeli bakışın terk edildiği ve bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin yerine getirdiği vurgulanmıştır. Düşük enflasyon ve makroekonomik istikrar ortamında menkul kıymetlerden sağladıkları gelir kayıplarını telafi etmek isteyen bankalar kredilere yönelebilmektedirler. Artan rekabet ve düşen kar payları nedeniyle sektörde devir ve birleşmeler gündeme gelebilmekte, bu süreçte daha etkin çalışması beklenen sektörün ürün ve hizmet çeşitlendirmesine gitmesi, aracılık işlevlerine yoğunlaşması ve net faiz dışı gelirini artırması beklenmektedir.

Enflasyon ortamında diğer birçok sektörde olduğu gibi bankacılık sektöründe de maliyet yönetimi ikinci planda kalabilmekte, karlılık temel hedef olarak algılanabilmekte, karlılık yükseldikçe maliyet dikkate alınamayabilmektedir. Enflasyonun ve buna bağlı olarak faiz marjlarındaki azalmanın etkisiyle bankacılık sektöründe maliyet yönetimi ön plana çıkmaktadır. Maliyet yönetiminin artan önemi ile ölçek ekonomileri değer kazanmakta, bunun sonucunda sektörde birleşmeler, uluslararası ortak arama çabaları da beklenen bir durum olarak öne çıkmaktadır. Düşük enflasyon ve faiz ortamında bankacılık sektörüne yapılacak önemli uyarılardan biri, faiz gelir ve giderleri arasındaki farkın azalmasının etkileyebileceği karlılığın korunması amacıyla daha fazla risk alınmasına yönelik atılabilecek adımlar konusundadır. Bu çerçevede, risk alma konusunda bankaların tutucu davranmaları, daha fazla risk almak isteyen bankaların ise sermayelerini güçlendirmeleri gereği üzerinde durulmaktadır (Karacabey, 2004:61).

Bankacılık sektörünün istikrarını ve kırılganlığını etkileyen önemli faktörlerden biri de reel faizdir. Kanan (2008) tarafından yapılan ve Türkiye'deki yüksek reel faiz oranlarını inceleyen çalış-

mada; Türkiye'nin, büyüme hızı ve sermayenin marjinal etkinliği bakımından benzer ülkelere kıyasla yüksek faiz oranına sahip olduğu, dezenflasyon politikalarına duyulan güvendedeki zayıflık ve döviz kuru hareketlerinden kaynaklanan risk priminin buna sebep olduğu belirtilmiştir (Kannan, 2008:26-27).

Faiz oranlarının düşmesi ve rekabetin artmasıyla birlikte kaynak tahsisinden sağlanan kar marjları daralmakta ve bu durum aracılık hizmetlerinden elde edilen gelirlerin önemini artırmaktadır (İnan, 2000:93). Düşük enflasyon ortamına geçişte, nominal faiz oranlarındaki gerilemenin bankaların faiz marjını daraltmasından dolayı faiz dışı gelirlerin artırılması, karlılığın sürdürülebilmesi açısından önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, ücret ve komisyon gelirlerini artıracak, operasyon maliyetlerini aşağı çekecek girişimlere öncelik verilmesi önerilebilir. Ortak POS-ATM kullanımı, kurumsal kredi derecelendirme merkezinin kurulması, etkin bütçeleme, ortak veri merkezi oluşturulması, kredi kartı basım ve dağıtım işlemlerinin tek merkezden yürütülmesi gibi alanlarda bankalar arasında işbirliğine gidilmesinin de operasyon maliyetlerini azaltacağı ileri sürülebilir (Kaya, 2005:14).

Enflasyonun düştüğü 2002-2004 döneminde; büyük ölçekli bankaların (aktif payı yüzde 5'ten büyük) daha etkin kalarak iyi bir performans sağladıkları, küçük ölçekli bankaların ise (aktif payı yüzde 1'den küçük) performanslarının diğer bankalara göre düşük kaldığı ve bu durumun uzun vadede sürdürülebilir olmadığı, artan rekabet ve düşük enflasyon ortamında devir ve birleşmeler yoluyla sektörün ortalama ölçeğinde büyüme olacağı sonucuna ulaşıldığı ifade edilmektedir (Kaya, 2005:9-10). Görüldüğü gibi, yüksek enflasyonun ve enflasyon konusundaki belirsizliğin doğrudan etkilediği bankacılık sektörü enflasyonla mücadele politikalarından da benzer şekilde etkilenmektedir.

2. Enflasyon Hedeflemesi Stratejisi

Enflasyon düşüşüne öncelik verilmesi ve parasal otoritenin etkinlik ve bağımsızlık kazanması, 1990'larda ilk uygulama örnekleri görülen enflasyon hedeflemesi stratejisinin para politikası seçeneği olarak daha fazla ülke tarafından benimsenmesine yol açmıştır.

Enflasyon hedeflemesinin alternatifi konumunda bulunan parasal ve döviz kuru hedeflemesi uygulamalarından istenen sonuçların elde edilememesi de bu durumda etkili olmuştur (Debelle, 1997:3). Enflasyon hedeflemesi, ilk defa Yeni Zelanda'da 1990 yılında uygulanmış, sonraki yıllarda bazı gelişmiş ülkelerden başlayarak artan sayıda ülke para politikasını bu rejime dayandırmaya başlamıştır (Neumann ve Von Hagen, 2002:127).

Enflasyon hedeflemesi stratejisi; nihai hedef olan fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi amacıyla yönelik olarak para politikasının makul bir dönem için belirlenen sayısal bir enflasyon hedefi ya da hedef aralığına dayandırılması ve bunun kamuoyuna açıklanması şeklinde tanımlanabilen bir para politikası uygulamasıdır (Bernanke, vd., 1999:4). Enflasyon hedeflemesinin tanımı yapılırken kullanılan ve genel olarak kabul edilen kriterlerden bazıları; para politikasının nihai hedefinin fiyat istikrarı olması, açık bir şekilde belirlenmiş zaman aralığı ve bu aralıkta ulaşılabilecek sayısal enflasyon hedefinin bulunması, yüksek düzeyde şeffaflık ve para otoritesinin hesap verebilirliğidir (Kuttner, 2004:93).

Enflasyon hedeflemesinin sağlamayı amaçladığı fiyat istikrarıyla bankacılık sektörünün sağlamlığını ve aracılık faaliyetini etkileyen finansal istikrar arasında güçlü bağlar olduğu söylenebilir. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde kaynak dağılımının bozulması, finansal istikrarsızlığa neden olabilmektedir. Düşük enflasyon ortamında ise piyasaların merkez bankasına ve izlenen para politikasına güvenleri artabilmekte, fakat kredi genişlemesinin hızlanması nedeniyle varlık fiyatlarında köpükler meydana gelebilmekte, bu durum da finansal krizlere neden olabilmektedir. Merkez bankalarının fiyat istikrarı amacının yanısıra finansal istikrarı da gözetmeleri ekonomik istikrarı da beraberinde getirdiği için, enflasyonla mücadele aşamasında fiyat istikrarının ardından finansal sistem istikrarının da dikkate alınması önem kazanabilmektedir (İşcan, 2003:112).

Ekonomik birimlerin risk algılamasının gerilediği, belirsizliklerin azaldığı ve risklerin yönetilebilir ve kontrol edilebilir olduğu, yatırım yapmaya elverişli istikrarlı bir ortamın bulunduğu dezenflasyon sürecinde fiyat istikrarının yanısıra diğer makroekonomik göstere ve gelişmelerin takip edilmesi de sürecin değerlendirilmesi açısından

yararlıdır. Dezenflasyon sürecinin başarıya ulaşarak fiyat istikrarının sağlandığı konusunda genel bir kanaatin olduğu durum düşük enflasyon ortamı olarak tanımlanmaktadır. Dezenflasyon sürecinde ekonomik birimlerin değişmeye başlayan davranışları düşük enflasyon ortamında istikrar kazanmakta ve böylece davranış değişiklikleri durmaktadır (İnan, 2004, 34). Düşük enflasyon ortamının makro açıdan istikrar ve öngörülebilirlik, bankacılık sektörü açısından ise ana faaliyet konusu olan aracılık işlevi ve krediler üzerinde yoğunlaşmayı getirdiği söylenebilir.

3. 2002-2008 Döneminde Enflasyon ve Krediler

Türkiye’de uzun yıllar yüksek düzeylerde seyreden enflasyonun temel özelliklerinden biri olan olumsuz beklentilerin kırılması ve beklentilerin olumlu yönde şekillendirilmesi için güçlü bir çapaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede, 2000 yılında uygulanmaya başlanan istikrar programının temel aldığı döviz çapasının krizle neticelenmesi, parasal çapaların ise para arzı ve enflasyon arasındaki bağı zayıflaması gibi nedenlerden dolayı önemini kaybetmesi, kronik hale gelen enflasyonla mücadelede doğrudan enflasyonun kendisinin çapa olarak alınmasını gündeme getirmiştir.

Şubat 2001 krizi sonrasında izlenen politikalarla makroekonomik dengelerin kurulması hedeflenmiş ve bu doğrultuda para politikası olarak 2002 yılından itibaren örtük enflasyon hedeflemesi uygulanmış, 2006 yılından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçilmiştir. Enflasyon hedeflemesi politikasına paralel olarak bankacılık sektörüne yönelik bazı yasal düzenlemeler, yeniden yapılandırma programı ve sermaye yapılandırması süreci hayata geçirilmiştir.

Küresel likidite koşulları, AB’ye tam üyelik sürecinde yaşanan olumlu gelişmeler, IMF ile yürütülen stand-by anlaşması kapsamında faiz dışı fazla hedefinin konulması ve hükümetin bu hedefe uyma gayreti, piyasalarda oluşan görece güven ortamı, kamu borç yükü ve faiz oranlarındaki gerilemeler, makroekonomik ortamı olumlu yönde etkilemiştir. Bu süreçte, dalgalı kur rejiminde TL’nin değer kazanması ve fiyat istikrarına odaklı para politikasının da katkısıyla 2002 yılından sonra enflasyon önemli ölçüde gerilemiştir.

Örtük enflasyon hedeflemesinin uygulandığı 2002-2005 döneminde, 2004 yılında tek haneli enflasyona (yüzde 9,3) ulaşılmıştır. 2004 yılında yüzde 12'lik hedeften daha aşağılarda bir enflasyon oranının gerçekleşmesi ve tek haneli rakama ulaşılması, Türkiye'nin enflasyonla mücadele sürecinde önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir. 2006 yılında geçilen açık enflasyon hedeflemesi uygulaması kapsamında ise 2006, 2007 ve 2008 yıllarında açıklanan hedef oranlara ulaşamadığı gibi, 2 puanlık belirsizlik aralığı da aşılmıştır. Buna rağmen, genel olarak ekonomik aktörler ve kamuoyu, gerçekleşen enflasyon rakamlarını olumlu değerlendirmiştir. 2008 yılında ise küresel gelişmelerin de etkisiyle geleceğe dönük hedeflerin revize edilmesi ihtiyacı duyulmuştur.

Bu çalışmada, 2002-2008 döneminin ayrıntılı olarak analiz edilmesinde ulaşılabilir bilgi setine sahip olması ve klasik bankacılık sistemine sahip tüm kurumları bünyesinde bulundurması nedeniyle kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verileri/kaynakları kullanılmıştır. TBB verilerinde, üyesi olmayan ve sektörün yaklaşık olarak yüzde 3-3,5'ünü oluşturan, 2005 yılında katılım bankası unvanını alan özel finans kurumlarının finansal bilgilerinin yer almadığını hatırlatmak gerekir.

Bu çerçevede, 2001 yılından sonraki süreçte bankacılık sektöründe yaşanan değişime ilişkin bazı temel göstergeler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1: Bankacılık Sektörünün Temel Değerleri (2001 ve 2008)

Temel Büyüklükler (Milyon TL)	2001	2008	Değişim (%)	Temel Rasyolar (%)	2001	2008
Aktifler	216.508	705.871	226	Krediler / Aktifler	26	52
Krediler	57.341	366.901	540	Mevduat/Aktifler	68	64
Bireysel Krediler	4.400	112.254	2.451	Menkul Değ./Aktifler	34	29
Menkul Değerler	74.285	206.946	178	Krediler /Mevduat	39	81
Mevduat	147.521	453.485	207	TL Krediler/Krediler	41	70

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2002 ve 2008; TBB Tüketici Kredileri Raporu 2001 ve 2008.

4. Bilanço Yapısı ve Krediler

Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü 2001 yılı sonunda 216 milyar TL düzeyinde iken, 2008 yılı sonunda 706 milyar TL'ye ulaşarak, yüzde 226'lık bir büyüme oranı yakalamıştır. Para politikası olarak enflasyon hedeflemesi stratejisinin uygulandığı ve görece istikrarın sağlandığı 2002 yılı sonrası dönemde sektör temel aracılık işlevini oluşturan kredilere yoğunlaşmıştır. Kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında yüzde 26 iken, 2008 yılında yüzde 52'ye yükselmiştir. Kamu borçlanma gereksiniminin azalması ve borçlanma faizlerinin düşmesiyle birlikte menkul değerlerin aktiflerden aldığı pay 2001 yılında yüzde 34, 2002 yılında yüzde 40 ve 2003 yılında yüzde 43 iken, krediler lehine yaşanan değişim nedeniyle 2008 yılında yüzde 29'a gerilemiştir. Makroekonomideki istikrar ve finansal kesimin yeniden yapılandırılması konusunda atılan adımlar, 2002 yılı öncesinde kamu kesimine kaynak sağlayan bankacılık sektörü aktif yapısını, şirketler ve hane halkını finanse eden bir yapıya dönüştürmüştür. Aktif yapısındaki bu şekillenmenin rekabeti ön plana çıkararak hizmet çeşitliliği ve kalitesini de beraberinde getirdiği ileri sürülebilir.

2002 yılı sonrası döneme ilişkin banka bilançolarında ve kredi hesaplarında öne çıkan önemli hususlardan biri de, 2001 yılında kredi hacminin yüzde 8'lik kısmına tekabül eden bireysel kredilerin 2008 yılı sonunda yüzde 31'lik bir paya ulaşmasıdır. 2002 yılından itibaren faizlerdeki düşüş ve olumlu bekleyişlerin yaygınlaşmasıyla birlikte tüketiciler ertelenmiş tüketim harcamalarını gerçekleştirmeye başlamış ve bankalar bireysel kredilere yönelmişlerdir. Tüketici kredileri ve bireysel kredi kartlarından oluşan bireysel krediler, 2008 yılı itibarıyla 2001 yılı sonuna göre takriben yüzde 2451 oranında artarak 4,4 milyar TL'den 112 milyar TL'lik bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bireysel kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında yüzde 2 iken, 2008 yılında yüzde 16'ya çıkmıştır.

2001-2008 döneminde aktifler içindeki payı yüzde 26'dan yüzde 52'ye yükselen kredilerin, bireysel krediler hesaplamaya dâhil edilmediğinde aynı dönem itibarıyla aktif payı yüzde 24'ten yüzde 36'ya ulaşmaktadır. 2001-2008 döneminde kredi hacmi yüzde 540 artmasına karşılık bireysel krediler dışarıda tutulduğunda kredilerde-

ki artış yüzde 381 olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla sektör konsolide bilançosu içinde genel anlamda krediler lehine gerçekleştiği ifade edilen gelişme özel olarak bireysel krediler lehine daha fazla olmuştur.

2001-2008 döneminde bireysel kredilerde yaşanan değişimin türlerine bakıldığında ise, 106 katlık bir artışla 37 milyar TL'yi aşan konut kredilerinin en hızlı büyümeyi gerçekleştirdiği görülmektedir. 2001 yılında yüzde 8'lik bir oranla konut kredileri toplam bireysel krediler içinde diğer kredi türlerine kıyasla en düşük paya sahipken, 2008 yılı sonunda yüzde 33'lük oranla bireysel kredilerin üçte birine tekabül eden bir seviyeye ulaşmıştır. Öte yandan, kredilerdeki artışın işaret ettiği aracılık işlevinin gelişmişlik düzeyini gösteren göstergelerden biri olan mevduatın krediye dönüşüm oranı (krediler/mevduat), 2001-2008 döneminde yüzde 39'dan yüzde 81'e yükselmiştir.

Kredilerde dikkati çeken diğer bir gelişme ise, TL kredilerin payının yüzde 41'lerden yüzde 70'lere yükselmesidir. Bu durum, düşük enflasyon sürecinde yaşanan ters para ikamesiyle açıklanabileceği gibi, özel sektörün döviz borçlanmasını artan şekilde yurtdışından gerçekleştirmesine de kısmen bağlanabilir. Türkiye'de döviz kredilerinin sadece ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için kullanılabilmesi ve reel faiz ile kamusal yükler gibi kredi maliyetlerinden dolayı özel sektörün yurt dışından borçlanması, 2002 yılı sonrasında giderek artmıştır.

Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarından biri olan aktif ve pasifler veya krediler ile mevduat arasındaki vade uyumsuzluğu sorunu, 2002 sonrası dönemde de aynı şekilde devam etmiştir. Kredilerin vadelerine göre dağılımı incelendiğinde; 1 yıla kadar vadeli kredilerin payının 2002 yılı sonunda yüzde 65 düzeyinden, 2008 yılında yüzde 59'a gerilediği görülmektedir. 1 yıldan uzun vadeli kredilerin payı ise aynı dönem itibarıyla yüzde 35'ten yüzde 41'e yükselmiştir. Kredi hacminde artışın meydana geldiği 2002-2008 döneminde kredi vadeleri kısmen uzamıştır.

Düşük enflasyon ortamında mevduatın vade yapısı incelendiğinde ise; ortalama vadenin takriben 2,5 ay olduğu, görece istikrarın

sağlandığı 2002-2008 döneminde mevduatta vadenin uzamadığı görülmektedir. Gerçekten de, 1-3 ay arası vadeli mevduatta bir yoğunlaşma görülmektedir. 2002 yılında toplam mevduatın yüzde 86'sı vadesiz ve 3 aya kadar vadeli mevduattan oluşurken, 2008 yılı sonunda bu oran yüzde 92 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun temel nedenlerinden birinin, uzayan vadeler için ödenen faiz farkına ait getirinin tasarruf sahiplerince yeterli görülmemesi olduğu söylenebilir. Ayrıca, uzun döneme ilişkin belirsizlik ve riskten dolayı ulusal paranın mevcut faiz oranları üzerinden uzun süreli vadeli mevduata bağlanmasının zor olduğu belirtilebilir.

Kredilerle karlılık arasındaki ilişkiye bakıldığında, 2001 yılında yaşanan kriz nedeniyle zarar eden sektörün sonraki yıllarda karlılığını artırarak 2007 yılı sonu itibarıyla 14.331 milyon TL, 2008 yılı sonu itibarıyla ise 12.774 milyon TL'lik yıllık kar rakamına ulaştığı görülmektedir. Sağlanan görece istikrar ortamının sektörün karlılığını olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Yıllar itibarıyla faiz gelirleri hesabının yapısında temel bilanço kalemlerindeki dönüşüme paralel bir değişimin yaşandığı tespit edilmektedir. 2002 öncesinde sektörün karlılığını belirleyen en önemli gelir kalemi olan menkul değerlerden elde edilen faiz gelirleri, bu süreçte yerini kredilerden alınan faizlere bırakmıştır. 2002 yılı sonunda faiz gelirinin yüzde 25'i kredilerden, yüzde 62'si menkul değerlerden alınan faizlerden oluşurken, krediler lehine yaşanan gelişmeler sonrasında 2008 yılı sonunda kredilerden alınan faizlerin payı yüzde 62'ye çıkmış, menkul değerlerden alınan faizlerin payı ise yüzde 32'ye gerilemiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektörü kredilerinin enflasyon hedeflemesi ve düşük enflasyon ortamında (2002-2008 dönemi) gösterdiği gelişme, TBB verileri kullanılarak incelenmiştir. Örtük ve açık enflasyon hedeflemesi stratejisine dayalı para politikasının izlendiği 2002 yılı sonrası dönemde bankacılık sektörünün yaşadığı değişim bilanço ve gelir tablolarından yararlanılarak değerlendirilmiştir.

Konsolidasyon ve ters para ikamesinin bankacılık sektöründe yoğun biçimde yaşandığı bu dönemde, en dikkat çekici dönüşümün sektörün giderek kamuyu finanse eden bir yapıdan uzaklaşarak başta tüketiciler olmak üzere fon ihtiyacı bulunan kesimlere kaynak aktarımına ağırlık vermeye başlamasıdır. 2001 yılında 57 milyar TL'lik büyüklükle aktiflerin yüzde 26'sını oluşturan krediler, 2008 yılı sonuna kadar yüzde 540'lık bir artış göstererek 366 milyar TL'lik hacme ulaşmış, kredilerin aktifler içindeki payı ise 2008 yılı sonunda yüzde 52'ye yükselmiştir. Aracılık işlevinin gelişmişlik düzeyine işaret eden göstergelerden biri olan mevduatın krediye dönüşüm oranı, aynı dönemde yüzde 39'dan yüzde 81'e yükselmiştir. Genel anlamda krediler lehine gerçekleştiği ifade edilen gelişme, özelde bireysel krediler lehine daha fazla olmuş, 2002 yılı sonrasında yüzde 2451 oranında artan bireysel kredi hacmi, krediler içinde yüzde 381, aktifler içinde yüzde 226'lık bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Ekonomik kriz sonrasında gerçekleştirilen kapsamlı reformlar ve izlenen makroekonomik politikaların kredi sisteminin daha etkin şekilde çalışabilmesine katkı sağladığı söylenebilir. Yaşanan krizden olumsuz etkilenen reel sektör şirketleri ekonomik aktivitenin canlanmaya başlamasıyla faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiş, yabancı sermaye girişleri ve yurt dışından sağlanan kaynaklarla kredi hacminde genişleme yaşanmıştır. 2002-2007 döneminde oluşan güven ortamı ve artan iyimserlik havası hanehalkı ve ticari kesimin yatırım ve tüketim taleplerini realize etmelerini de beraberinde getirmiştir. Diğer yandan, düşük enflasyon ortamında görece istikrarın sağlanmış olmasının bankaları, proje finansmanı şeklindeki yatırım ve ticari kredilerden ziyade tüketimin finansmanını içeren bireysel kredilere yönlendirdiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Arslan, İ. ve Yapraklı, S., (2008), "Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:7, ss.88-103.
- Artan, S., (2008), "Türkiye'de Enflasyon, Enflasyon Belirsizliği ve Büyüme", *International Journal of Economic and Administrative Studies*, Year:1, Volume:1 Number:1, ss.113-138.
- Bernanke, B. S. vd., (1999), *Inflation Targeting: Lessons From International Experience*, Princeton: Princeton University Press.
- BDDK, (2008), *Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2007*, Sayı 8, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx
- BDDK, (2009), *Finansal Piyasalar Raporu Aralık 2008*, Sayı 12, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/Finansal_Piyasalar_Raporlari.aspx
- Debelle, G., (1997), "Inflation Targeting in Practice", *IMF Working Papers*, No: 97/35.
- İşcan, A., (2003), *Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- İnan, E. A., (2000), "Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik", *Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi*, Sayı 34, ss.82-97.
- _____ (2004), "Dezenflasyon Süreci ve Düşük Enflasyon Ortamı: Türkiye'de Makroekonomi ve Bankacılık Üzerine Etkileri", *Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar Dergisi*, Sayı 50, ss.34-56.
- Kannan, P., (2008), "Perspectives on High Real Interest Rates in Turkey", *IMF Working Papers*, WP/08/251.
- Karacabey, A., (2004), *Düşen Enflasyon Ortamında Yaşamak*, Ankara Sanayi Odası Yayını, Yayın No:53, Ankara.
- Kaya, Y. T., (2005), *Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi*, BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporu, No.2005-10.
- Kuttner, K. N., (2004), "The Role of Policy Rules in Inflation Targeting", *Federal Reserve Bank of St. Louis*, July-August 2004, ss.89-111.
- Neumann, M. J. M. ve Von Hagen, J., (2002), "Does Inflation Targeting Matter", *The Federal Reserve Bank of St.Louis*, July-August 2002, ss.127-148.
- TBB, (2009), *Bankalarımız 2008*, Yayın No:264, http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Yayinlar.aspx

TBB, *Tüketici Kredileri Raporu 2008*, <http://www.tbb.org.tr/>

TBB, (2003), *Bankalarımız 2002*,

http://www.tbb.org.tr/tr/Arastirma_ve_Yayinlar/Yayinlar.aspx

TBB, *Tüketici Kredileri Raporu 2001*, <http://www.tbb.org.tr/>